

Misztikus pillanat

Határpont, csúcspont az idő és az időtlenség metszéspontján – mint Kerényi írja, Hölderlin nyomán; az idő diszkontinuitásának bizonyítéka, s ezáltal szentségének jele – Mircea Eliade szerint. Az időnek az a misztikus pillanata, amikor önmagában, időbeliségében időtlenné változik: kétneműség egyetlen anyagban, az áramló folyamatoságban, érzékelhető, de érthetetlen, világunk része és mégsem e világ részecskéiből alkotott.

Mindezt elmondták már róla; mindezt elolvashatjuk, tudhatjuk, elmélkedhetünk rajta; sőt, mindezt megtapasztalhattuk, és nemcsak a naptári ünnepnapok során. A szakralitás nem kötődik a vallás, a hit, a közösség hagyományaihoz – vagy úgy is mondhatjuk (sokan úgy értik) – nem *csak* ahhoz kötődik. Vannak titkos és titokzatos ünnepek, „átlépések”, vannak pillanatok, melyekben a létezés másféle minőségben lobban fel: mint a felnyúló lángnyelvek az izzó parázsban, egy-egy hirtelen kigyúló és elhamvadó fény-kristály, fény-rög a hamuban: belülről világítanak, mintha saját maguktól gyulladnának fel, külső erő nélkül: az energia önmagukból születik és önmagukban hal el.

De vajon csakugyan önmagukban-e vagy mi látjuk őket ebben a misztikus felcsillanásban: mi *akarjuk-e* látni, mert valamiért vagy valakiért, fénybe borítanánk magunk körül a világot? Melyek voltak a legünnepebb pillanatok az életemben: elkezdem számlálni, megpróbálom felidézni, és előbukkan egy-egy emlék, aztán még egy és még egy – és kiderül, hogy nem orgonazúgás, nem templomi fény, nem mások számára is látható események voltak azok – hanem két tekintet egymásba kapcsolódásának ívfény-lobbanása, egy gyermektest alvásában kétszeresre nehezedett súlya, egy elpiruló kislány-arc felémfordulása; egy pillanat zenéje, a hangok összecsendülése a rádióban; vagy még inkább egy pillanat csendje, hullámmorajban vagy az elsötétülő ablakok derengésében.

Melyik volt az ünnep? Ez a pillanat, a meghatódottságé, mikor összeolvadt a kint és a bent, a lélek teljessége átáramlott a világba, vagy teljesen megnyílt, hogy a világot magába fogadja: a világot, amely egyetlen tekintetben, hangban, látványban sűrűsödött össze? Ez a sűrűsödés – ez lett volna a lényege? És bent történt-e vagy kívül, vagy a határon, a határvonal megingásán, ott, ahol az áttűnővé vált? – Vagy talán nem is az, hanem az egyetlen pillanattal későbbi idő, amikor már kilobbant, de fénye még világított a sötétben – nemcsak a kinti, a valóságos éjszakában, hanem a lecsukott szem belső égboltján: hullócsillag volt-e, melynek fénye csak kilobbanása után ér el hozzánk?

Képes-e a lélek a jelenidő érzékelésére, vagy azt csak a következő pillanatban veszi tudomásul – és ez a tudomásulvétel valóban tudatosítás-e, vagy lehet, hogy csak egy hangulat elmélyítése: transzponálása a hangulat-fölöttibe vagy a hangulat-alattiba, abba, aminek a hangulat is csak jele, kifejezője; s az, amit ünnepinek mondunk, az ennek a hangulatnak, s annak, amiből a hangulat fakadt, talán egyszerre-érezése – hangulat, mely magában hordja, mely hagyja önmagán átcsillanni azt, ami több önmagánál? Talán nem más, mint megsejtése annak, hogy a pillanat, az érzés, maga a világ, lehet több önmagánál; hogy önmagunk is önmagunk fölé nőhetünk, és így, velünk, az egész élet.

Próbálok emlékezni: azok a pillanatok, amelyeket ünnepinek érzek, amelyekre mint ünnepre emlékszem, szaporodnak, egyre szaporodnak: lassan előntik gyermek-

korom világát, aztán azt az időt is csaknem kitöltik, amikor még emlékeim szerint egyáltalán nem voltam boldog; mintha a felhős égbolton lassan átcillannának a csillagok, és most már egyszerre látom, alacsonyan, a felhőket és felettük, *láthatatlanul* a csillagok fényét. Az emlékezés – vagy a visszanezés csodája ez? Talán az *egész* – ez a felhők közül kicsillanó, a megelőző és az eljövendő nemlét szürkeségéből kiemelkedő, megszámlálhatatlan színben tündöklő létezés, ez az egész földi élet ünnep volt talán?

ESTERHÁZY PÉTER

Az ünnepről

– bekezdések –

Ma már! ma már nem tudunk ünnepelni, mondogatjuk tehát, hogy hajdanán tudtunk, csak a mai ember, e rút szibarita váz, ahogy beszélgetni, mulatni, kávéházazni nem tud, ezt se. E szerint az ember afféle Krúdy-figura volna, vagy még inkább egy nagyvonalú úr, az élet és főként az idő birtokosa, egy *kedves* ember, aki mindezeket élvezi és maga is élvezhető, aki nem ragad le a részleteknél, az egészet akarja, és az egésztől sem riad meg, bolond is volna, hisz az egész sem ijesztő, az is olyan, mint ő: kellemes, áttekinthető, független és felvilágosult. A VILÁG MINT GRANDSEIGNEUR.

A „régiek ünnepei” után való sóvárgásban több a gépies, tét nélküli nosztalgia, mint az értékek elvesztése fölötti kétségbeesés (és akkor ennek mélyén: bizonytalan sorsú magzatként; a tetterő). *Aporpéterezés*nek lehetne ezt nevezni: ő tudott kifogyhatatlan leleménnyel vágni a „rossz” jelenből, a „jó” múltba.

Világos: a jelen nem rossz, a múlt nem jó. Mégis van most valami rossz, ami mintha régen nem lett volna, valami sivárság és nincstelenség, ami csillog-villog, olyan új.

Az ünneptől főként azt várnánk, hogy *legyen!* Végre valami ne tőlünk függjön, ne a jókedvünknek, szerencsénknek, boldogságunknak legyen kiszolgáltatva, hanem legyen: mint a természet. Mint a napsütés. Mi meg ülnénk a kerti fehér karosszékemben, valaki talán még könnyen mellettünk, és arcunkat a fénybe tartjuk. Ez volna az ünnep – jön, amikor ideje van, harmónia és jóság nő a nyomában, és nemcsak jobbá változunk, de a másik jóságára is rálátunk (és nem azért, hogy evvel a sajátunkat dokumentáljuk).

Megint visszakeveredtünk (Csehovon át) Apor felé – s talán nem kizárólag saját reflexeink és vonzalmaink miatt. Mert mintha az ünnep valóban győzelem volna, gondoljuk hirtelen, és mi a győztesek. A tündöklő pár, menyasszony és vőlegény. Az újszülött, a reményteli három kiló. Mi volnánk a nemzet maga (azon csodás pillanataiban, melyekből három-négy is akad ezer évenként), egyáltalán: nem volnánk egyedül, egy családhoz tartoznánk, amelyik győzelmét üli a hétköznapi fölött.